

nyugtatóan kétértelmű koncepcióját is. Szóval a „ki írta ezt az egészet – valójában?” épp annyira elbeszélés-poétikai, mint egzisztenciális kérdés – annál is inkább, merthogy az utolsó előtti fejezetben „váratlanul meghaltam [...] erre aztán tényleg senki nem számított”.

Ami persze már a pszichiátria zárt osztályán hangzik el – már ha eltekintünk az elbeszélői helyzet teljes beláthatatlanságától –; ami viszont végső soron nem is meglepő. Hisz az elbeszélő is megkísérli a pszichés torzulásokat „éppen az idővel magyarázni, melyben a tudat vékony falát, mely a valóságot elválasztja mindattól, ami fiktív, bedönti a mozdulatlan idő néma súlya [...] Az iszonyat mindig itt van, a mozdulatlan idő mindannak az ideje, amit sehogy sem lehet elmesélni” – Freud szerint a téveszmeképződés voltaképp a világ jelentéssel való felruházásának kísérlete. S a sors fogalma, ami a filozófia és a pszichológia számára egyaránt megragadhatatlan, „örülhet [...], hogy nem nyilvánítják mindjárt valami elmebajnak!”.

Innen nyer új értelmet az elsőre ismeretelméletinek tűnő felvetés is: „Mikor fogom eldönteni, hogy még normális ember vagyok, vagy már megboldultam?” Ami persze meglehetősen blaszfém leegyszerűsítése a megismerhető husserli immanenciájának... De hát kioltja-e egymást az első mondatoktól nyíltan, már-már csúfondárosan felkínált filozófiai s

az utolsó fejezetekre körvonalazódó pszichológiai olvasat? S e kettő bármelyike a poétikait? Elveszni Paszkál háza előtt a ködben; tizenhét tapétaminta-angyallal ünnepelni a disszertációleadást; s a „beszélék, maszkok nélkül, nyíltan, [...] mint akinek bőven van sétálgatnivalója” típusú mondatokban szabadjára engedni a nyelvet – mindez épp annyira szürrealisztikus-neoavantgárd költészet, mint korai skizoid tünet. (Meg – a „romantikus államok” jellegű, elgépelés-gyanús szókapcsolatok esetében – tán némi igénytelenség. Amit persze szépen beforgat a maga működésmódjába a szöveg egésze... „Létezik mérték a földön?” – kérdezzük tétován, mint most megtanultuk: Hölderlinnel.)

„A jószág az, hogy ki tudsz menekülni önmagadból, hogy van kiút abból a valakiből, akivé váltál” – s erre a menekülés-motívumra nemcsak sors, skizofrénia és öngyilkosság, de az egó fenomenológiai megkettőződése is felfűzhető. És ez talán a valódi tét „a mit írsz kérdése mögött [...], hogy vajon győze a jó a rossz fölött, az emberiség a zombik fölött”. Végső válasz persze nincs: a zárlatban Marcell készülő regénye tűnik föl, amelybe alighanem beépíti majd elbeszélőnk utolsó jegyzeteit is. „...nem tudok nektek mit mondani. Nem tudtam Paszkálnak sem. Ennyit ért a filozófia.”

De hát valamit mond. Még ha filozófián innen és túl mindig nyitva marad is: „Mit jelent mindez?”

UDVARDY ZOLTÁN (1964) Budapest

UDVARDY ZOLTÁN

Szalai Attila: Lengyel földön – Emlékek, naplók 1976–1990

Magyar Napló, 2018

Haza északon, „haza a magasban”. Egy hely a kanti „sein”, a földhöz ragadt „van” országán, szegénytelen alkuink hazáján túl: a „sollen”, a „kell, a szükségesség” országa. Egy ország, ahol a mi szörnyű alkuinkat nem kellett megkötni. Ez Lengyelország. Egy ember, aki a Kádár-korszakban úgy döntött, nem menekül Nyugatra, de nem megy bele az ellenzék számára fenntartott alternatívákba sem. Ez Szalai Attila. Kettejük találkozásáról szól ez a napló.

Az 1976 szeptembere és 1990 áprilisa között, leginkább Lengyelországban keltezett feljegyzések történései – utólag már tudjuk – nemcsak a Magyar Napló Kiadó kínálatát, hanem a világtörténelem lapjait is bővítik. „Egy »veszélyes« országba készü-

lök. Hiszen csak most nyáron voltak ott munkáslázadások – a munkáshatalom ellen” – írja utazása elején. Jól felszerelve: Money, a 27 kilós vizsla és 700 kilónyi holmi, jórészt könyvek társaságában indul a Balassik, Báthoryk és nem utolsósorban lengyel felesége után. Sorsszerű, a családi háttértől nem független ez a választás.

Lengyel pápa, szabad szakszervezeti mozgalom borzolja ekkoriban szovjet típusú diktatúra kedélyeit, s kiderül, hogy a szokásos válasz – katonai hatalomátvétel, a lakosság megfélemlítése – nem töri meg a nemzetet. „Gyomorszájas a juntának! Ma tényleg megszólalt a Szolidaritás Rádió Varsóban” – jegyzi fel a véres Jaruzelski-puccs után

alig fél évvel, 1982 áprilisában. A diktatúra összeomlása után a Varsói Magyar Kulturális Intézet igazgatói posztját is betöltő s az országban külszolgálatot is teljesítő Szalai ebben az időszakban még tolmácsként, fordítóként tartja fenn magát. Megismerhetjük a szerzővel egy időben Lengyelországban élő hazai kutatókkal, szerkesztőkkel (többek között Engelmayer Ákos, Kiss Gy. Csaba) szövődött barátságának történetét –

ővelük korábban *A magyar kapcsolat* címmel, közös kötetben idézték fel a harcos éveket. Szó szerint harcosakat – a szerzőre egy alkalommal még gépszottlyal is rálőnek.

Szalai, aki már ebben az időszakban kiténik írói tehetségével, s indul a Magyar Rádió hangjátékpályázatán, szuggesztíven, határozott ecsetvonásokkal festi meg a mára már elsüllyedt világ tájait, embereit. „Kedves lyuk ez a Stegna. Tele van épületekkel, villákkal, nyaralókkal, az egykori csendes házszfalu láthatóan rohamosan alakul át üdülőhellyé. Ha nem szállja meg a szocializmus, olyan lenne, mint egy ékszerdoboz. [...] Szemben vele a paplak. Az atya középkorú, magas, szikár ember, nagy, füstös szőrű farkaskutyát tart.” Önarcképe is ránk villan a hetvenes évek végéről: „...civil öltözékeket sokat látott, amerikai obsitos mundéromra cserélem, annak is »könnyített szerelésére«, rövid ujjú khaki ingre, a sokzsebes gyakorlónadrág szárát feltűröm, svéd klumpát húzok meztelen lábamra, vállamra kanyarítom a fotóstáskát, és irány a part.”

A házasság és válás, demokratizálási kísérlet és annak letérése, majd az egész rezsím bukása jól körülhatárolható kis történetekben bontakozik ki a szemünk előtt. A közel kilencszáz oldalas művet többek között az író humora teszi emészthetővé.

Leírja, hogy egy elvtársi tivornyán, ahol tolmácsként volt jelen, az egyik „ávóst” (Szalai generációja még néven nevezi a dolgokat), aki nőkkal bizalmaskodott, miként itatta meg a díszhalas akváriumból. Nagy-Britanniába, Svédországba és Nyugat-Németországba tett, némi fekete munkával tűzdelt kiruccanásait „szűkszekondra” állított felvételekkel, a külvárosok mikroklujrájának, az autó- és ronccstelepek világát be-

mutató, rövid, poénos történetekkel örökíti meg.

Tolmácsként jegyzi le, amikor egy magyar melós ilyeneket mond 1983-ban, Kaposváron a lengyel vendégmunkásoknak: „He, figyu, polyák, hallom, megint megy hozzátok a pápa... Na, b...hassátok! Az a sok szemét, simlis pap! Láttuk ám tegnap a tévében, hogy gyűttek ki ott nálatok a templomból, aztán a sok zászló, transzparens, tüntetés mindjárt.” Nem kevésbé konfliktusmentes a diktatúrák összeomlásának pillanata sem. Erdélyből küldött forradalmi tudósításait nem hozza le 1990-ben Adam Michnik Wyborczája. „Figyu, klassz szövegeket adtál, de Adam azt mondta, túlságosan is magyar szemüvegen át közvetítettél, és az ott román forradalom.” Aki ismeri a múltját, rálát a jövőre is. Andrzej Wajda egy Szalai által lefordított interjújából olvashatjuk a kötetben: „A folyamatos múlt nálunk nemcsak nyelvtani fogalom. [...] Hiszen a történelemnek nem lehet vége, míg ember él a földön.”

A lexikon méretű, szellősen tördelt, tetszetős kiállítású kötet súlya és mérete ellenére lerakhatatlan, izgalmas olvasmány. A mellékelt, tudományos igényű megírt kronológia és kislexikon okán a kötet nemcsak kezdő polonisták, hanem a közelmúlt történelmével ismerkedő diákok, hallgatók számára is megkerülhetetlen munka.

KOLOZSI ORSOLYA

Dékány Dávid: Dolgok C-hez

Jelenkor, 201

Dékány Dávid első, 2018-as kötetének fekete-fehér borítóján egy (elsőre tróféának tűnő) fegyver látható, és a könyv egy nemzedék dühének, lázadásának kifejezése. Az új kötet rózsaszín fedőlapja ezzel szemben mintha egy teljesen más, idilli világba ka-

lazolna el, de ez csak addig tűnik így, míg közelebb nem hajolunk, és észre nem vesszük az értelmezhetetlen tárgyakat a ríktó háttér előtt. A kép Akira Ikezoe *Future Primitive III.* című munkájának felhasználásával készült, és ha a lázadást nem is, a